

Regeringskansliet
Justitiedepartementet
103 33 Stockholm

Yttrande över betänkandet Ett starkt straffrättsligt skydd mot människohandel och annat utnyttjande av utsatta personer (SOU 2016:70)

Ert dnr Ju2016/07656/L5

Brottsoffermyndighetens övergripande synpunkter

De överväganden och förslag som framförs i utredningen är mycket angelägna och väl genomtänkta. Utredningen har föreslagit viktiga åtgärder som bidrar till att skydda barn och vuxna mot att exploateras genom människohandel. Detsamma gäller för utsatta individer som exploateras och utnyttjas otillbörligt i andra fall än vid människohandel. Brottsoffermyndigheten tillstyrker därför de förslag som lämnas i utredningen.

I sammanhanget vill Brottsoffermyndigheten framföra att några av de förslag som presenteras i Ett starkare skydd för den sexuella integriteten (SOU 2016:60) kan inverka på det som förs fram i denna utredning. Lagförslagen i de båda utredningarna bör övervägas i ett sammanhang.

Brottsoffermyndigheten har följande synpunkter och kommentarer.

3.7.2 Människohandel – Överväganden och förslag, otillbörligt medel

Som utredningen konstaterar har domstolarna vid ett flertal gånger inte strikt tillämpat bestämmelsen i enlighet med dess nuvarande lydelse, t.ex. verkar det krävas ett maktförhållande mellan gärningspersonen och brottsoffret samt i praktiken att exploatering påbörjats för att brott ska anses ha fullbordats. De ändringar som föreslagits bör medföra att den aktuella straffbestämmelsen blir tydligare och enklare att tillämpa.

3.7.7 Behov av åtgärder för mer effektiva utredningar, m.m.

Anmälningar om människohandel föregås ofta av omfattande spaningsarbete vilket är resurskrävande. Enligt Brottsoffermyndigheten är det av största vikt att Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten avsätter de resurser som krävs.

Vidare finns det behov av kunskap om hur brottsmisstankar hanteras genom hela rättsprocessen. Sådan kunskap är nödvändig för att kunna analysera varför så få anmälningar om människohandel leder till åtal och fällande domar.

Brottsoffermyndigheten delar därför utredningens slutsats om att det bör genomföras regelbundna genomlysningar av avslutade ärenden hos Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten.

Det är även viktigt att kunskap om offer för människohandel finns inom de rättsutredande myndigheterna, då offrens situation i denna typ av ärenden ofta skiljer sig åt jämfört med andra. Till exempel är det vanligt att offren inte ser sig själva som utsatta för brott och de kan även känna stor lojalitet gentemot gärningspersonen.

Brottsoffermyndigheten delar utredningens uppfattning att målsägandebiträde bör förordnas så tidigt som möjligt i rättsprocessen. Myndigheten menar dock att biträdet bör förordnas i samband med att beslut fattas om att inleda förundersökning. En sådan åtgärd kan vara av vikt för att få offret att medverka i utredningen, men också för att den utsatte tidigt ska få stöd. I sammanhanget vill Brottsoffermyndigheten framföra att ett förordnande av målsägandebiträdet borde utsträckas till efter ett eventuellt ansökningsförfarande om brottsskadeersättning har avslutats. Denna fråga är dock av betydelse även vid andra typer av mål och bör därför utredas särskilt. Men för särskilt sårbara offer, som t.ex. de som utsatts för människohandel, är en sådan hjälp ofta en förutsättning för att få ersättning.

4.7.1 Tvångsarbete eller exploatering för annan verksamhet i en situation som innebär nödläge för den utsatte – Ett särskilt straffansvar bör införas

Utredningen presenterar flera viktiga förslag för att kriminalisera utnyttjanden som enligt gällande rätt inte är brottsliga eller som idag faller under bestämmelser som inte kan anses ge ett adekvat straffrättsligt skydd. Det är också positivt att brottet utnyttjande av annans nödläge föreslås utformas som brott mot någons frihet och frid, vilket innebär att brottsoffren kan tillerkännas skadestånd och brottsskadeersättning för kränkning.

Vad gäller frågan om att utnyttjanden för sexuella ändamål konstaterar Brottsoffermyndigheten, liksom utredningen, att det redan i dag finns straffbestämmelser som kan bli aktuella vid de utnyttjanden som föreslås kriminaliseras. Som utredningen slår fast finns det dock fall av utnyttjanden för sexuella ändamål som det i dag inte finns något straffrättsligt skydd mot, t.ex. hänsynslösa utnyttjanden av vuxna i pornografiska sammanhang. Brottsoffermyndigheten välkomnar därför förslaget att även utnyttjanden för sexuella ändamål ska omfattas av det nya brottet. Vid tillämpningen av brottet i domstol kan det av naturliga skäl uppstå konkurrensfrågor mellan flera bestämmelser. Detta är dock något som domstolarna får hantera enligt de allmänna reglerna om konkurrens.

Även om utredningen inte har haft direktiv att utreda koppleribrottet, förutom vad gäller straffskalan, vill Brottsoffermyndigheten ändå påpeka att även fortsättningsvis kommer ett offer för koppleri av normalgraden i vissa fall inte anses som en målsägande (till skillnad mot den som utsatts för ifrågavarande nya brott). Det kan få till följd att dessa brottsoffer inte kan tillerkännas skadestånd och brottsskadeersättning för kränkning, då brottet kan anses vara begånget mot allmänna intressen och inte mot den enskilde individen. Brottsoffermyndigheten anser att frågan om målsägandestatus och koppleribrottet bör utredas.

4.8.1 Otillbörliga ekonomiska utnyttjanden av personer som befinner sig i en utsatt situation – Ett särskilt straffansvar bör införas

Brottsoffermyndigheten ställer sig bakom förslaget som utredningen presenterar i denna del. Det är inte rimligt att det i vissa fall i dag är straffritt att ekonomisk utnyttja dem som befinner sig i en utsatt situation. Många gånger är det frågan om utnyttjanden med människohandelsliknande inslag där det uppstår ett beroendeförhållande mellan gärningspersonen och brottsoffret. Ett exempel på ett sådant är skuldsättningsarrangemang mellan en arbetstagare och en arbetsgivare. Skulderna

uppstår inte sällan då en arbetstagare förmås betala oskäligt mycket för kost och logi eller betalar för att få ett arbetserbjudande. I och med att brottet föreslås placeras i 9 kap. brottsbalken om bedrägeri och oredlighet, vill Brottsoffermyndigheten poängtera att brottsoffren i de här fallen kommer att ha mycket små möjligheter att få skadestånd eller brottskadeersättning för kränkning.

I behandlingen av denna remiss har generaldirektören Annika Öster varit beslutande och enhetschefen Ulf Hjerppe varit föredragande.

Annika Öster

Ulf Hjerppe